

Jasmina Vrbavac

NIMALO DOSADNO POPODNE

(Mirjana Bjelogrić Nikolov: *Priče za dosadno popodne*,
Filip Višnjić, Beograd, 2007)

S vremena na vreme književni tokovi poetičkih promena proglašavaju fantastiku „iscrpljenim“ i prevaziđenim žanrom, a zapravo on biva samo privremeno skrajnut na sporedni kolosek. Vitalnost ovog žanra neprekidno demantuje zagovornike književnih prosedea koji bi da budu angažovaniji, konkretniji, bliži savremenim tokovima, vremenu u kome nastaje delo. Čista fantastika, koju Cvetan Todorov opisuje kao žanr „uvek u nestajanju“ i ograničava ga na period između Kazota i Mopasana, ne prestaje da bude inspirativna i za sve naredne generacije pisaca. Ali, iskustvo „moderne fantastike“ (po Todorovu žanra koji više ne postavlja dihotomiju stvarno-čudesno, već se još više približava književnom kodu imanentnom književnosti samoj), dodatno inauguriše fantastički diskurs kao moguć u okviru svakog književno-poetičkog vremena. Izvesno zasićenje koje nastupa u periodu nakon „mlade srpske postmoderne proze“ 80-tih, u kojoj je fantastika kod mnogih autora preovlađujući diskurs, izazvano je, čini se i pritiskom spoljašnjih, vanknjiževnih faktora stvarnosti koja širi užas strašniji od svakog horor žanra i pred kojim čovek ostaje u većoj nedoumici no što je može izazvati ma koja fantastična pripovest. Da se mirnija vremena ipak vraćaju, dokaz su nekolicina autora, uglavnom mlađe generacije, koji se laćaju nekih od žanrovskih obrazaca bliskih fantastici (Pavle Čosić i Ivan Tobić, Mirna Zakić, Željko Obrenović i Aleksandar Ilić, Ivan Potić) da bi ih sa veoma različitim pristupima u ključu ironije, SF-a, horora, humorističkog romana itd. prilagodili manje ili više sličnim intencijama – kritičkom osvrtu na savremeni trenutak. Autori dosledni čistijim oblicima fantastike, Mirjana Novaković i Filip David se takođe prilagođavaju savremenim temama, ali sa jednog veoma udaljenog stanovišta pomereno ka univerzalnijim i metafizičkim temama koje bi mogle imati sveobuhvatnije zaključke.

U tom svetlu, sasvim je osoben događaj pojava prve zbirke pripovedaka Mirjane Bjelogrić Nikolov, *Priče za dosadno popodne*, koja se izraženije odnosi prema svetskoj tradiciji i autorima fantastičkog, istovremeno unoseći i neke osobenosti, na tematskom, kompozicionom i međužanrovskom planu. Knjiga obuhvata dvanaest pripovedaka od kojih je uvodna zamišljena u bokačovskom stilu pripovednog lanca više osoba zarobljenih na jednom mestu. Osmoro ljudi će tako ispričati sedam priča za sedam dana u nedelji i još dodatno, četiri pripovesti (uključujući i samu uvodnu priču) karakterisanih kao „indigo“ priče u kojima se vremenski udaljene zone spajaju, odnosno „preslikavaju“ u posebnim, „kao indigo crnim noćima“. Ove posebne, vremeplovske zone, po motivu nedokučive tajne koja se do kraja ne otkriva ni samim likovima-izabranicima, daće osnovni ton čitavoj zbirci, čak i pripovetkama u kojima izostaju fantastički motivi čudesnog, neverovatnog, oniričkog („Tajni recept za buku“, „Srce lubenice“), jer je početni, zadati okvir zbirke nagla-

šen kao fantastika po Todorovljevoj definiciji – bez mogućnosti tumačenja motiva u sferi poetskog ili alegorijskog. Motiv tajne, prisutan u svakoj od pripovedaka, bez obzira da li se ona približava fantastičkom ili žanru detekcije, ovde funkcioniše i kao najtešnja spona između dva pomenuta žanra, jer je prisutan u oba, kao što je i napetost koja proizilazi iz ovog motiva, okosnica oba žanra. Stoga je većina pripovedaka Mirjane Bjelogrić Nikolov tesno vezana diskursom oba žanra iako se oba istovremeno i izneveravaju u smislu doslednog praćenja njihovih uobičajenih modela. Prestup žanrovskih obrazaca odvija se na najmanje dva moguća plana: kompoziciono na makroplanu čitave zbirke u kojoj se po nekoliko žanrovski različitih priča (realistička, fantastička, krimi...) dodatno vezuju likovima ili temama čije međusobne spone i prepoznavanja valja otkrivati u narativnom tkivu drugačije žanrovski kodiranih priča koje u finalnom okruženju ipak pripadaju fantastičkom, kao što se očekivanja izneveravaju i tematski, već u samim naslovima pripovesti čije žanrovske odrednice kao što su horor-priča, sapunska priča, radio priča itd. moramo čitati sa ironičnim otklonom jer nas prečesto zavode na pogrešan put. Iako motivski i tematski korpus uglavnom odudara od žanrovske unificiranosti, on se s druge strane, korišćenjem poznatih motiva u novom ruhu, približava nekima od najvećih majstora proze koji takođe prevazilaze žanrovske okvire poput Poa, Kafke, Čendlera, Hofmana ili Hotorna. Međutim, ono što ovu zbirku priča odvaja od direktnih uticaja prethodnika jeste upliv sve dominantnije kulture virtuelnog i vizuelnog savremenog sveta: četvorodelni lanac pripovedaka s početka zbirke kao integralni deo sadrži slike Milene Pavlović Barili inkorporirane u samu narativnu strukturu pripovedaka. Takođe, kompjuterskim igricama posvećena je čitava priča, (iako jedna od slabijih u zbirci, „Kuća ratova“ pokazuje koliko je teško uskladiti nekompatibilnosti medija: naracija video igrice je zasnovana na vizuelnom i akcionom planu, koji ne pogoduje pripovednoj naraciji), a u istom pripovednom lancu autorka pastišira i neke od kriminalističkih tv serija u kojima je prostor interneta, poput Matriksa, poprište istinske drame i početna stanica u igri detekcije. Priče kao da hronološki prate razvoj medija: one s početka zbirke su u direktnom sadejstvu sa uljanim slikama i crtežima iz modnih časopisa Milene Pavlović Barili, zvučnim efektima iz radio-drame, a potom slede pripovetke koncipirane na principu kompjuterskih igrica, krimi tv serija, interneta. Oneobičavanje preuzimanjem vizuelnih i medijskih struktura posredno, izmenom narativnih obrazaca bliskih prozi, doprinosi opštem utisku o prisutnosti fantastičkog koda, mada se on u nekim pričama zadržava tek na referenci „čudnog“ („Kuća ratova“, „Plava babuška“, „Nekromanserov poljubac“), a u nekima odista ima sve odlike „čudesnog“ („Opal, bela mačka“, „Baš zgodan dan“, „Muzej igara“, „Preobražaj Nikolaja Kurganskog“).

Sagledavajući zbirku u celini kao blisku fantastičkom diskursu zasnovanom na brojnim uticajima tradicije fantastike, kao i postmodernih interpolacija drugih žanrovskih obrazaca, kako narativnih iz proze novijeg doba, tako i uticaja preuzetih iz vizuelnih i medijskih sfera, neophodno je razmotriti i još jedan mogući ugao gledanja na *Priče za dosadno popodne*. Svojevrsna „ars combinatorica“, kako ju je svojevremeno inaugurisao Sava Damjanov u predgovoru *Nove (postmoderne) srpske fantastike*, nesumnjivo je prisutna i u prvencu Mirjane Bjelogrić Nikolov, koja se time svrstava u veoma retke autorke koje pišu u pretežno muški kodovanoj poetičkoj praksi (mada u svetskim razmerama ova tvrdnja ne bi bila u potpunosti tačna, u domaćoj književnosti kao dokaz stoji činjenica da je i u navedenoj

antologiji zastupljena samo jedna autorka, Ljiljana Jokić Kaspar). U prozi Mirjane Bjelogrić Nikolov – bez obzira na to što ona u velikoj meri sledi i piše u skladu i sa davnašnjim i sa savremenim poetičkim premisama fantastičke književnosti, u kojoj su joj, bez izuzetka, svi prethodnici autori, a ne autorke – po prvi put se susrećemo (pored paralelno zastupljenih i literarno zaokruženih muških likova) i sa ženskim likovima, koji nisu samo u funkciji objekta fantastičkog modusa (kao kod Poa, recimo), već su brižljivo oformljeni karakteri junakinja na čiju se prozaističku sudbinu reflektuju socijalni, porodični, profesionalni ili razvojni kontekst tipološki vezan za žensku vizuru. Pored apstraktno, posredstvom svojih slika, prisutne figure Milene Pavlović Barili, kojoj je ova zbirka pripovedaka svojevrsni omaž, likovi Majke Rekvizitera, talentovane žene koja beži od muža naslnika, Line koja doživljava ličnu i profesionalnu transformaciju, Vanje, adolescentkinje sa pratećim problemima toga uzrasta, maštovite devojčice Ire, kao i još nekolicina izvanrednih sporednih ženskih likova, postaju nedostajuća kockica u mozaiku savremene proze nemimetičkog diskursa, koji je do sada (sa malobrojnim izuzecima poput Mirjane Novaković) pripadao gotovo isključivo muškom rukopisu i, shodno tome, u velikoj meri bio lišen ženskih likova, tema i uglova gledanja. Ova zbirka priča taj nehوتيčni hijatus u domaćoj prozi sličnih poetičkih intonacija, u velikoj meri nadoknadjuje i popunjava.